

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies tertius et quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

Caput I. Duo de Promissionibus libri, resque in his a Sancto tractatæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72907](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72907)

AUCTORE
C. B.

sibus ad Hieracem, Ægypti episcopum, Paschalem epistolam dedit, in eaque statum miserimum, in quem ex seditione conjecta esset Alexandria civitas, graphice depinxit. Anno 264, cum post bellum immanissima esset Alexandria lues secuta, Paschalem ad Christianos, per Ægyptum dispersos, dedit epistolam, in qua de gravissimo illo offensi Numinis flagello fuisse disserit. Anno 265, pacatis Alexandria rebus, ac proin civitate illa nec bello, nec peste amplius afflicta, Paschalem rursus ad Christianos per Ægyptum constitutos scripsit epistolam. Eodem etiam anno ad concilium, Antiochiæ contra Paulum Samosatenum celebrandum, invitatus senectutem et corporis infirmitatem in causam, ob quam eo sese conferre non posset, missa Antiochiæ epistola, adduxit, simulque quid ipse de questione in concilio contra Paulum tractanda sentiret, exposuit. Nec diu postea in vivis fuit superstes. Etenim durante adhuc concilio, protracta admodum ætate, diuturnisque laboribus fractus, nec minus meritis, quam diebus plenus mortalem hanc vitam cum immortalis initio anni 265 commutavit.

quibus omnibus ordine, ut fieri potuit, chronico recensitis,

552 Utinam per egregia omnia, quæ dirissimas inter persecutiones contra Christianos suscitatas, non sine magna eruditorum omnium admiratione, magno numero elaboravit, ingenii et doctrinæ monumenta ad nostram usque ætatem viveret superstes. Verum, quod dici dolor est, quod in magnum Ecclesiæ detrimentum cedit, pauca dumtaxat ex his, et fere non nisi mutila, Majorum nostrorum cura ab interitu servata, ad nos usque pervenerunt. Hæc jam, uti et alia nonnulla, a scriptoribus memorata, quæ a Sancto nostro indubie scripta, ad certam queunt revocari epocham, ordine chronologico, quantum quidem per notarum chronicarum, quibus res ad Dionysium spectantes a scriptoribus antiquis signantur, paucitatem facere id licuit, hic recensui. Ingenii autem et doctrinæ monumenta reliqua, quæ vel Dionysii forte non sunt, vel, quamvis Sancto indubie debeant attribui, ad certam tamen nequeunt reduci epocham, in Appendice mox subjungenda eo, quo magis congruum visum fuerit, ordine recensere.

quædam de Sancto elogio subduntur.

555 De Dionysio interim ratione Operum, quæ concinnavit, dicere adhuc lubet, sublimes eum fuisse ingenio, eruditione profunda, fidei dogmatum, ecclesiasticæque disciplinæ cognitione numeris omnibus absoluta, judicio maturo et sano, modestia et docilitate, quæ cum humilitate vere Christiana esset conjuncta, in homine litteris undequaque exulto prorsus admiranda. Sanctus Hieronymus epistola 85 ad Magnum, editionis Basileensis, de Dionysii Operibus, generatim spectatis, scribens, ita memorat: Exstant et Julii Africani libri... et Dionysii Alexandrini episcopi... qui omnes in tantum philosophorum doctrinis atque sententiis suos resarciunt libros, ut nescias, quid in illis primum admirari debeas, eruditionem sæculi, an scientiam Scripturarum. Prologo in lib. xviii in Isaiam eloquentissimum illum appellat. Vir eloquentissimus, inquit, Dionysius Alexandrinæ ecclesiæ pontifex elegantem scribit librum, irridens mille annorum fabulam. Theodoritus, Cyri episcopus, lib. 11 Hæreticarum Fabularum cap. 8 supra jam pluries laudatus, Viri doctrina insignis titulo Dionysium exornat, eruditissimumque ecclesiasticæ fidei assertorem tomo quinto Operum Hieronymi vocat Rufinus. Plurimos sanctos ecclesiæ Græcæ Patres, qui Dionysium, uti num. 26 hujus Commentarii jam docui, Magni titulo per excellentiam condecorant, silentio prætereo, atque ad Dionysii Opera, de quibus in Appendice agere proposui, tandem progredior.

APPENDIX.

D

De Sancti Operibus, quorum ignoratur epocha, simulque de iis, quæ an Dionysii certo sint, non constat.

CAPUT I.

Duo de Promissionibus libri, resque in his a Sancto tractatæ.

Duplex Operum genus, uti jam supra monui, hac in Appendice tractaturus sum; aliud nempe, quod spectat ad Dionysii Opera, quorum ignoratur epocha; aliud vero, quod nonnulla respicit Opera, quæ an Dionysii certo sint, non habetur compertum. A præcipuis Sancti Operibus, quorum ignoratur epocha, duco initium, atque id quidem a binis de promissionibus libris. Adhæc, inquit de Dionysio lib. vii Historiæ, cap. 24 Eusebius, duos libros de promissionibus composuit. Duo libri, inquit, Dionysii Opera in Catalogo Virorum Illustrium cap. 69 recensens Hieronymus, adversum Nepotem episcopum, qui mille annorum corporale regnum suis scriptis asseverat; in quibus et de Joannis Apocalypsi diligentissime disputat. Causa hosc scribendi libros Dionysio hæc fuit: Nepos, episcopus quidam Ægyptius, regnum Christi, corporalibus refertum deliciis, post generalem corporum resurrectionem mille annorum spatio, unde etiam hujus opinionis sectatores Millenarii seu Chilistæ dicti fuerunt, in terris duraturum, docuerat, hocque dogma suum, quod jam ab ipso fere Ecclesiæ initio Cerinthus et Papias atque ante illum sustinuerant, argumentis ut plurimum ex Apocalypsi præcipueque ex hujus cap. 20 ductis stabilire nisus fuerat.

Duo Dionysii de Promissionibus libri. Causa, ob quam

2 Cum vero Apocalypseos oracula spiritali et allegorico sensu accipienda esse, continuo reposuissent contendissentque orthodoxi, Nepos librum de ista questione composuit, quem ἐξέγγραυ ἀλληγοριῶν, id est, Confutationem allegoristarum inscripsit, tanto passim favore in Arsenoïtico Ægypti tractu acceptum, ut, schismate facto, integræ ecclesiæ a recta fide deficerent. Itaque Nepos, hic memoratus, qui jam aliquandiu vita functus erat, seu potius ejus de confutatione allegoristarum liber Dionysium impulit, ut præfatos binos de Promissionibus libros, priori quidem suam ipsius sententiam proponens, posteriori vero de Apocalypsi disputans, Nepotis refutandi ergo conscriberet. Causam scribendi, inquit loco proxime citato Eusebius, præbuit Nepos quidam, episcopus Ægypti, qui promissiones sanctis hominibus factas in divinis Voluminibus, Judaico sensu exhibendis docebat, et nescio quod mille annorum spatium corporalibus refertum deliciis in hac terra fore, affirmabat; cumque ex Joannis Revelatione (Apocalypsi scilicet) opinionem suam stabilire se posse existimaret, librum, quem de hac questione composuerat, Confutationem allegoristarum inscripsit. Hunc ergo Dionysius in libris de Promissionibus acriter impugnat.

hos Sanctus scripsit, hanc docet Eusebius;

5 Hunc in modum Eusebius causam exponit, quæ Dionysium ad memoratos de Promissionibus libros scribendos impulit. Verum ipsemet Sanctus, qua ratione potissimum ad Opus illud elucubrandum fuerit inductus, distinctius nos docet. Etenim Eusebius loco supra citato insigne exhibet secundi de Promissionibus libri Fragmentum. In hoc autem Sanctus sic scribit: Quoniam (Nepotis sectatores) librum quemdam (Confutationem Allegoristarum dictum) proferunt Nepotis, quo quidem magnopere nituntur, quasi in eo certissimis argumentis demonstratum sit, regnum Christi in terris futurum; in plurimis quidem aliis rebus laudo Nepotem ac diligo, cum propter fidem, tum ob diligentiam et studium Scripturarum; postremo ob psalmodum cantus multiplices, quibus plerique ex fratribus etiamnum magnopere delectantur, magnoque honore

at illam ipsemet Sanctus

A nore ac reverentia hominem prosequor, vel ob id maxime, quod ex hac vita migravit: sed veritatem magis diligo, cunctisque præferendam censeo. Etenim ea quidem, quæ recte dicta sunt, absque invidia laudare ac probare debemus: si quid vero secius scriptum est, id examinari a nobis et corrigi decet. Quod si ipse (*Nepos nempe*) præsens adesset, et opinionem suam viva voce promulgaret, sufficeret fortasse simplex absque scripto colloquium, quo per interrogationes ac responsiones convinceretur adversarii et in pristinam concordiam revocarentur.

in secundo de
Promissioni-
bus libro di-
stinctius ex-
ponit,

4 Verum cum in publicum editus sit liber, isque, ut nonnullis videtur, ad persuadendum aptissimus; et cum quidam doctores Legem quidem ac Prophetas nihili faciant; Evangelia sequi negligant; Apostolorum Epistolas contemnant: hujus vero libri (*Confutationis Allegoristarum*) doctrinam quasi magnum aliquod et arcanum sacramentum venditent, et simpliciores quosdam ex fratribus nostris nihil sublime atque magnificentum nec de glorioso prorsusque divino adventu Domini nostri, nec de resurrectione nostra, nostrique ad Christum aggregatione et admulatione sentire patiantur; sed levia quædam ac mortalia, et qualia nunc homines sperare solent, in regno Dei cogitare jubeant, necesse est, ut adversus fratrem meum Nepotem, quasi præsentem, disputationem instituum. Ita ipsemet S. Dionysius, causas, ob quas contra Nepotem calumniam stringat, distincte exponens, simulque, quo animo adversus errores scribendum sit, exemplo suo docens. Porro modus, quo Dionysius de Nepote per verba num. præcedenti recitata loquitur, dubitare etiam me facit, an veritati congruat, quod apud Labbeum tom. I Conciliorum col. 852 de Nepote, qui ibidem Nepotianus vocatur, a Dionysio in synodo, quam hic Alexandria celebravit, post mortem damnato atque abdicato his verbis asserit: Synodus divina et sancta provincialis, collecta Alexandria ab eodem Dionysio, quæ damnavit et post mortem abdicavit Nepotianum, episcopum Egypti et Cærinthum, tanquam asseverantes, eoque errori plurimos alios involventes, in terrena Hierusalem Christi esse regnum, et millenarium annorum docentes, et præterea legitima sacrificia et ovium mactationes tanquam legitimis exigentes. Confer hæc, studiosè lector, cum Dionysii de Nepotes verbis, num. præcedenti huc transcriptis, tumque de re forma judicium. Pergo ego ad alia, quæ Dionysius in secundo de Promissionibus libro, jam laudato, pertractat.

in quo etiam,
qui a Nepotis
errore

3 Nepotis error in Arsinioico præcipue Egypti tractu, cujus forte episcopus Nepos fuerat, plurimos infecerat, erantque ibidem integræ ecclesie, quæ ab aliis, idem secum de terreno Christi regno, mille annis duraturo, non sentientibus, sese, facto schismate, sejunxerant. Malum hoc jam diu tenerat. Verum, ne longius serperet, viresque majores acquireret, Dionysius, utpote ad cujus patriarchatum præfatus tractus spectaret, eo se confert, ut inveteratum morbum, qui contagione sua plures semper ac plures inficiebat, opportuna tandem atque efficaci medela penitus sustollat. Quid autem ibi Sanctus egerit, qui cum iis, qui Nepotis errores sectarentur, in colloquium venerit, eosdemque ad veritatis cognitionem adduxerit, ipsemet in prælaudato suo secundo de Promissionibus libro exponit, ardens Arsinioitarum cognoscendæ veritatis studium summopere extollens, iisque, quod cum illis habuit, colloquium coloribus adumbrans, ex quibus nihil eo prudentius, nihil suavius, nihil ad Christianam charitatem simulque in indaganda veritate sinceritatem magis compositum excogitari posse, facile appareat. Verba Sancti, quæ apud Eusebium lib. vii, cap. 24 verbis num. 5 et 4 hic jam recitatis proxime fere subduntur, quæque jam dicta confirmabunt, huc transcribo. Cum essem, inquit, in Arsinioica præfectura, in qua jam pridem, ut nosti, increbuit hæc (*Nepotis*) opinio, adeo ut schismata et integrarum ecclesiarum defectiones fierent, convocatis presbyteris ac

doctoribus, qui per singulos vicos fratribus prædicabant, præsentibus item fratribus, qui adesse voluerant, hortatus sum illos, ut ea doctrina (*quam Nepos tradiderat*) palam in concione examinaretur, cumque hunc librum (*Nepotis nempe, de Confutatione Allegoristarum*) tanquam scutum quoddam murumque inexpugnabilem mihi opposuissent, tres continuos dies a prima luce usque ad vesperam cum ipsis sedens, quæcumque in eo libro scripta erant, discutere aggressus sum.

AUCTORE
C. B.

6 Tum vero fratrum constantiam et ardentissimum cognoscendæ veritatis studium et docilitatem atque intelligentiam magnopere sum admiratus. Adeo moderate et ordine interrogationes rationesque dubitandi, et assensiones a nobis fiebant. Ac studiose quidem cavebamus, ne ea, quæ semel nobis placuissent, tametsi, seu potius, ut sensus exigit, si falsa esse deprehenderentur, pertinaciter defenderemus, nec aliorum objectiones subterfugiebamus; sed quoad fieri poterat, ad ea, de quibus instituta erat disputatio, eniti, eaque stabilire conabamur; sin autem rationibus convicti essemus, non pudebat nos mutare sententiam et aliis assentiri. Quin potius cum bona animi conscientia absque ulla simulatione, expansis ad Deum cordibus, quæcumque certissimis argumentis et auctoritate sacræ Scripturæ confirmata essent, suscipiebamus. Tandem denique Coracio, qui hujus doctrinæ auctor et signifer, seu potius, ut Græcus textus patitur, princeps et suavor, fuerat, audientibus cunctis, qui aderant, fratribus, pollicitus nobis et contestatus est, se imposterum hanc (*quam Nepos docuerat*) opinionem amplexturum non esse, nec de ea disputaturum, nec locuturum, nec populo prædicaturum; quippe qui argumentis oppositis satis superque convictus fuisset. Fratris autem, qui aderant, hæc disputatio et omnium inter se reconciliatio atque consensio non mediocrem attulit voluptatem.

ad veritatis
agnitionem
Arsinoitas
adduxerit,
enarrat,

7 Hunc in modum Dionysius, uti ipsemet hisce jam recitatis verbis docet, ad veritatis agnitionem Arsinioitas, seu, ut alii scribunt, Arsenoitas adduxit; qua in re Sancti dexteritas atque industria mirifice elucit, nec minus rara Arsinioitarum docilitas, animique sincera ad veritatem agnoscendam promptitudo enitit. Quotusquisque enim est, qui in concertatione publica erroris se convictum fateatur, veritatisque, quam antea rejectit impugnavitque, strennum deinceps vindicem futurum, numero coram consensu facile promittat? Ad hoc sane summum, cum pari animi demissione conjunctum, veritatis studium requiritur. Bollandus noster tom. II Januarii in Commentario ad Vitam S. Antonii num. 12, alique nonnulli existimant, Arsinioitas, jam laudatos, anachoretas existisse ex eorum genere, qui, S. Athanasio in Vita S. Antonii testante, eo ipso tempore, id est, sæculo æræ Christianæ tertio, quo jam senescente Antonius monachus factus est, salutis suæ unice ac serio vacaturi, in loca solitaria, vicis proxima, solebant secedere: laudatus autem Bollandus, alique arbitrati id videntur tum ex eo, quod ea prudentia ac sinceritate, ea ad errorem deponendum promptitudine, ea animi demissione ac modestia, quam jam docuimus, cum Dionysio fuerint congressi; tum ex eo, quod eos, quibuscum in Arsinioico tractu colloquium habuit Dionysius, Fratres appellet, hosque fratres apud Arsinioitas potissimum (vide verba num. 3 recitata) in singulis pagis tradat consedissee variisque psalmis et hymnis (vide verba num. 5 huc transcripta) Deum laudasse, a Dionysio innuantur. Verum hæc rationes nequam sufficere mihi videntur, ut ob eas Arsinioitas, quos Dionysius erroris convicit, atque ad veritatis agnitionem perduxit, anachoretas fuisse, indubie pronuntiem. Ut quid enim præclare ille virtutes, quas in Arsinioitis suspexit Dionysius, in Christianis, etiamsi non anachoretis, elucere non potuerint? Nec video, quid ex eo, quod Dionysius eos, quibuscum in Arsinioico tractu colloquium habuit, fratres appellet, pro opinione sua Bollandus, alique possint concludere. Dionysius enim

neque quid-
quam tamen,
unde hos fuisse
anachoretas

F

AUCTORE
C. B.

enim per fratres, ut *Operum ejus Fragmenta apud Eusebium lib. vi et vii consideranti patebit, Christianos intelligit, nec fratres, de quibus loquitur, apud Arsinoitae in vicis seu pagis consedis, sed presbyteros et doctores, qui in his Christianos moderabantur, sese convocasse seu ad colloquium invitasse, infirmit.*

monachosve,
certo conclu-
das, suppedi-
tat.

8 Quod vero pertinet ad psalmos et hymnos, quibus Dionysius ab his, quibuscum in colloquium venit, Deum fuisse laudatum, indicat, nihil quoque hinc pro Arsinoitae inter anachoretas referendis puto haberi. Ea enim apud veteres Christianos quoscumque, ac proin etiam non monachos nec anachoretas consuetudo obtinebat, ut psalmos et hymnos, qui in ecclesiis, ut verosimillimum est, recitarentur, in honorem Christi componerent. Psalmi quoque et cantica fratrum, inquit apud Eusebium lib. v, cap. 28 auctor antiquus, jam pridem a fidelibus conscripta, Christum Verbum Dei concelebrant, Divinitatem ei tribuendo. *Valesius in Annotatis suis ad laudatum Eusebii vigesimum quartum lib. vii caput opportune ad propositum nostrum sic observat: De his psalmis (a Christianis seu fidelibus in honorem Christi compositis) mentio fit in epistola concilii Antiocheni (vide Eusebium Historiae Ecclesiasticae lib. vii, cap. 50, pag. 281) adversus Paulum Samosatenum; et*

B in canone penultimo concilii Laodiceni, ubi diserte prohibetur, ne psalmi idiorotici, id est, a privatis hominibus compositi in Ecclesia recitentur. Invaluerat enim haec consuetudo, ut multi psalmos in honorem Christi componerent, eosque in ecclesia cantari facerent ut ex locis supra notatis apparet. Cum ergo, uti ex hac Valesii Annotatione, iisque, quae ante hanc divinus, manifestum sit, ea apud veteres Christianos consuetudo obtinuerit, ut hymnos et psalmos in honorem Christi componerent, eosque in Ecclesia recitari curarent, ex hymnis et psalmis, quibus Dionysius eos, quibuscum in Arsinoitico tractu in colloquium venit, decurrisset in Dei laudes affirmat, concludi utique etiam non posse videtur, anachoretas illos vel monachos fuisse. Sed de Arsinoitae, quos Dionysius ab errore ad veritatis cognitionem adduxit, disseruisse jam sufficit.

Ita porro de
Apocalypsi
disputat, ut
hanc quidem
non repudiet;

9 Venio ad illa, quae Dionysius in laudato suo secundo de Promissionibus libro circa Joannis Apocalypsim potissimum effatur, quaeque, cum Sancti non minus doctrinam, quam summam cum hac modestiam et humilitatem conjunctam probent, silentio utique praeterire non velim. Millenarii, seu potius Nepotis sectatores sua de terreno Christi mille annorum regno asserta B. Joannis Apocalypseos libro, ut jam supra docui, potissimum superstruebant. Dionysius itaque, praecipue hoc eorum fundamentum subversurus, mox observat, librum illum a plerisque, qui eum praecesserant, fuisse rejectum; id tamen se facere non audere subjungit, ne librum, quem non intelligebat, quemque alii approbabant, temere repudiaret. Ego vero, inquit apud Eusebium lib. vii, cap. 23, librum illum (Joannis Apocalypsim) rejicere omnino non ausim, praesertim cum multi ex fratribus magni eum faciant. Sed hujusmodi de illo opinionem concipiens, quasi sensus mei modum excedat, arcanam quamdam planeque admirabilem singularum rerum intelligentiam latere existimo. Nam etsi ipse non intelligo, suspicor tamen altiore quendam sensum verbis subesse, eaque non mei ipsius judicio metior, atque aestimo, sed plus fidei tribuens, sublimiora esse censeo, quam ut a me percipiantur. Nec ea condemno, quae intelligere non potui; verum inde admiror magis, quod capere non possum. Ea modestia simulque veneratione de Apocalypseos libro, cum hic ab Ecclesia libris canonicis nondum esse adscriptus, Dionysius loquebatur, ut pudore suffundi debeant haeretici, qui illum, ab Ecclesia pro libro divina inspiratione conscripto jam agnito, impudentissime, veluti inane commentum, rejiciunt.

10 Porro cum Sanctus mox Apocalypseos librum, ut jam vidimus, non repudiaret, sicque fundamentum, cui Nepos, ejusque sequaces opinionem suam

superstruebant, integrum hactenus relinqueret, sedulo deinde, quo illud funditus subverteret, totum praefatum Apocalypsis seu Revelationis librum examinabat, eumque secundum litteralem seu obivium verborum sensum, uti a Nepote ejusque sectatoribus fiebat, accipi non posse, apertissime ostendebat, siquo quod hinc illi sententiae suae querebant praesidium, penitus infirmabat. Rationes, quibus id Sanctus effectum dederit, in Historia sua Ecclesiastica non recenset Eusebius, sed tantum, quod jam dixi, a Dionysio factum esse, generatim affirmat, moxque subjungit, quae deinde in eodem secundo de Promissionibus libro Sanctus praestet. Sunt autem haec: fatetur quidem, Apocalypseos librum sancti cujusdam et divino spiritu afflato viri, cui Joanni nomen fuerit, Opus esse; attamen virum illum esse ipsum Joannem Apostolum, pro certo non admittit. Librum, inquit apud Eusebium loco proxime citato, a Joanne scriptum esse, non inficior. Fateor enim, sancti cujusdam et divino spiritu afflato viri id Opus esse; sed hunc ipsum esse Apostolum, Zebedaei filium, Jacobi fratrem, cujus est Evangelium illud, quod secundum Joannem inscribitur, et Epistola Catholica, haud facile concesserim. Subdit deinde rationes, ob quas Opus illud Joanni Apostolo certo non adjudicet, hasque inter una est, quod in adscribendum forte sit viro cuidam, qui certis de causis Joannis nomen assumpsit. Ac plurimos quidem, inquit iterum loco proxime citato apud Eusebium, fuisse opinor Joanni Apostolo cognomines, qui propter singularem erga illum benevolentiam, et quod hominem mirarentur ac suspicerent, et perinde ac ille a Domino diligere amarent, hoc cognomen adamaverint, quemadmodum ex fidelium liberis multos Pauli Petrique nominibus appellatos, videmus. Ita Dionysius, satis iis, quae mox adjungit, innuens, sese dubitare, Joannis Apostoli Opus sit Apocalypsis, an alterius sancti viri, qui Joannis nomen ob causam, quam verba proxime recitata indicant, assumpsit.

D
pro indubitato
tamen Joannis
Apostoli
Opere non
habeat.

11 Rationes reliquas, ob quas insuper Apocalypsim Joanni Apostolo attribuendam non crediderit, huc non transcribo. Videri haec possunt apud Eusebium lib. et cap. jam saepius laudato. Dixisse sufficit, illis rem, quam Dionysius contendit, minime evinci, utpote quae et confutari facile queant, sintque reipsa ab eruditissimis jam saepius consultatae. Nec est, cur hic propterea quisquam Dionysii doctrinam minoris faciendam, existimet; primum enim etate Dionysii fuit, etiam sapientissimum quemque hallucinari hac in re, quae tunc nondum ea, qua postea fuit, luce erat donata. Nec Viri doctrina simul et sanctitate conspicui ab errore semper fuerunt immunes. Quam verum id sit, exemplo suo, quod etiam ad institutum nostrum pertinet, hinc propterea pluribus memorandum est, dilucide nos docet S. Irenaeus, secundo aetate Christianae saeculo Lugdunensis episcopus, scriptis clarissimus. Hic enim, quod certe admodum mirum est, erroneam illam jam memoratam de terreno Christi mille annorum regno opinionem fuit amplexus. Docet id nos S. Hieronymus, Prologo in lib. xviii in Isaiam sic scribens: Ut ceteros praetermittam, Irenaei tantum, Lugdunensis episcopi, faciam mentionem, adversus quem vir eloquentissimus Dionysius, Alexandrinae ecclesiae Pontifex, elegantem scribit librum, irridens mille annorum fabulam. Ita Hieronymus, verbis hisce, ut certum apparet, etiam designans Opus, a Dionysio contra Nepotem, illosque, qui eandem, quam ipse de terreno Christi mille annorum regno opinionem sectarentur, conscriptum. Cum enim Opus a Dionysio adversus Nepotem conscriptum contra omnes Millenarios aequo militavit, unusque ex his, ut Hieronymi verba proxime recitata indicant, Irenaeus existitit, consequens est, ut illud contra hunc pariter militavit. Hinc nihil obstat, quo minus de illo Opere locutus credatur Hieronymus, dum verbis proxime recitalis ait, a Dionysio elegantem scriptum esse librum, in quo hic mille annorum fabulam seu Millenariorum fabulas irridet.

Hieronymus,
dum contra
Irenaeum ait
scripsisse
Dionysium,

F

A 12 Imo vero de illo ipso Opere Hieronymum ibidem esse locutum, concludendum videtur ex eo, quod nec Eusebius, nec ipse Hieronymus in suo de Illustribus Ecclesie Scriptoribus Tractatu mentionem usquam faciat ullius Operis, a jam memorato contra Nepotem Opere distincti, in quo Dionysium mille annorum fabulam, seu Millenariorum fabulas irrisisse, utcumque verosimile appareat. Valesius in Notis ad caput 24 libri vii Eusebii ad capitulum hujus initium, quo Dionysius duos de Promissionibus libros contra Nepotem scripsisse, docetur, sic observat: Cum constet ex hoc loco, librum Dionysii Alexandrini de Promissionibus scriptum fuisse adversus Nepotem, episcopum Egypti, miror Hieronymum in Praefatione lib. xviii Commentariorum in Esaiam affirmare, eum librum adversus Irenaeum, Lugdunensem episcopum, a Dionysio fuisse conscriptum. Fuit quidem Irenaeus ex numero eorum, qui regnum Christi mille annorum spatio in terris futurum crediderunt, quod id Papias persuaserat, ut scribit idem Hieronymus in Catalogo et Eusebius noster in fine lib. iii. Verum Dionysii liber non adversus Irenaeum scriptus erat, sed adversus Nepotem, ut patet tum ex hoc Eusebii loco, tum ex ipso Hieronymo in libro de scriptoribus ecclesiasticis, ubi de Dionysio loquitur.

B Quibus verbis hic scriptor opinioni, qua ab Hieronymo ipsum Opus, a Dionysio contra Nepotem exaratum, per verba num. praecedenti recitata designari, arbitramur, apertissime assentitur, quamvis interim simul se mirari asserat, quod Hieronymus dictum Opus non contra Nepotem, sed contra Irenaeum scriptum affirmet: ad quam objectam a Valesio difficultatem facile respondetur dicendo, idcirco dictum Opus (vide, quae num. praecedenti disserui) contra Irenaeum scriptum ab Hieronymo asseri, quod contra omnes millenarios, ac proin etiam contra Irenaeum, qui ex horum numero existit, scriptum fuerit.

ut etiam Theodorius, dum Sanctum contra Cerinthum scripsisse, affirmat.

C 15 Forte etiam dici potest, Irenaeum in Opere illo speciatim fuisse confutatum, aut etiam veluti e Millenariis unum, nominatim citatum, ut adeo, si id reipsa in dicto Opere factum fuerit, minus mirum debeat accidere, quod, illud esse contra Irenaeum scriptum, Hieronymus affirmet. Theodorius lib. ii Haereticarum Fabularum cap. 5 de Cerintho, qui insulsa Millenariorum opinio, ut nonnulli contendunt, primus auctor existit, sic scribit: Contra hunc Cerinthum scripserunt non ii modo, quos ante diximus, sed cum illis etiam Caius et Dionysius Alexandrinus episcopus. Quibus verbis a Theodorio Opus Dionysii contra Nepotem scriptum pariter designari, existimo, idque tum ob jam dicta de eodem Opere per Hieronymum designato, tum etiam ex eo, quod Dionysius reipsa in suis de Promissionibus libris Cerinthi faciat mentionem; dum scilicet lib. ii loquens de iis, qui ante se librum Apocalypseo, veluti factum Joanni Apostolo falso spositum, repudiarent, ita scribit, Adhuc inscriptionem libri (Apocalypseo seu Revelationis) falsam esse dicunt; neque enim auctorem ejus esse Joannem; sed neque eam revelationem esse; quippe quae tam crasso tamque opaco ignorantiae obducta sit velo. Et non modo Apostolorum neminem, sed ne ullam quidem e sanctis et ecclesiasticis viris hujus libelli conditorem fuisse affirmant; Cerinthum enim, qui nominis sui sectam conflagavit, cum magna auctoritatis nomen ad faciendam fidem commentis suis vellet praefigere, Joannis titulum Operi suo indidisse; quippe hanc Cerinthi opinionem fuisse, regnum Christi terrenum futurum, et in iis maxime rebus, quas ipse, utpote carnalis et voluptatibus corporis deditus, praecipue concupiscebat, haerurum: in ventris scilicet, et eorum, quae sub ventre sunt, satietate, id est, in cibis ac poculis, in nuptiis et in iis, quibus ista honestius parari posse, existimabat; festis nimirum et sacrificiis, et hostiarum mactationibus. Ita Dionysius de Cerintho occasione sermonis, quem de iis instituit, qui librum Apocalypsis rejiciebant, nec vero apparet absimile, Dionysium iis locis, quibus potissimum in laudato

Opere Nepotem refutat, Cerinthi etiam nominatim fecisse mentionem, ut vel hinc sat probabile evadat, Theodoretum verbis supra recitatis de Opere a Dionysio contra Nepotem scripto esse locutum.

AUCTORE
C. B.

CAPUT II.

De Dionysii ad Basilidem, Pentapolitanum episcopum, epistolis, ac praecipue de illius ad hunc epistola, in quatuor capita divisa, quae in sacros canones a Graecis sunt relata.

Varias Dionysius ad Basilidem, Pentapolitanum in Egypto episcopum, scripsit epistolas. Ipse praeterea, inquit, lib. vii cap. 26 de Dionysio Eusebius, in epistola, quam ad Basilidem, Pentapolitanum episcopum, scripsit, Commentarium se composuisse testatur in principium libri, qui Ecclesiastes dicitur. Porro ad hunc Basilidem varias etiam epistolas scriptas nobis reliquit. Verum haec omnes, quemadmodum etiam alia pleraque ingenii monumenta, a Sancto nostro elaborata, temporum injuria penitus interiere, sola dumtaxat, quae canonice communiter nuncupatur, epistola excepta. Nequit haec, uti nec alia ad Basilidem data epistola, ad certam revocari epocham, debuitque proinde habendus de ea tractatus huc remitti. Tomo I Conciliorum apud Labbe, tomo III Bibliothecae SS. Patrum editionis Lugdunensis, aliisque nonnullis excusis Operibus integra, seu, quod de nullo fere alio Dionysii Opere fas est dicere, nulla prorsus sui parte mutila existat inserta. Quatuor constat responsionibus ad totidem quaestiones, a Basilide circa ecclesiasticam disciplinam Dionysio propositas. Fuerunt haec quatuor Sancti responsiones postmodum, quas tamen Dionysius eo animo non dedit, ab ecclesia Graeca in canones seu regulas a fidelibus servandas relatae. Cum nullum fere aliud, ut jam dixi, doctrinae monumentum, a Dionysio elaboratum, integrum supersit, lubet huc dictam epistolam canonicam, ut vel sic specimen quoddam ingenii, quo Dionysius excelluit, exhibeam, integram huc, prout tom. I Conciliorum Labbei existat inserta, transcribere, in quatuor dictos canones, ad quos quaedam observanda sunt, pariter diremptam.

Dionysii ad Basilidem epistola, in quatuor capita seu canones divisa:

E

15 Epistola haec praefigitur inscriptio: Dionysius Basilidae dilecto mihi filio, et fratri in sacris ministro, Deoque fideli et morigeri in Domino salutem; ubi notandum est, Basilidem, licet episcopum, a Dionysio filium vocari, quod etiam deinde in epistolae contextu repetitur. Haec verosimiliter appellatione Dionysius utitur, quod Ipse, utpote patriarcha Alexandrinus, Basilidae, Pentapolitani in Egypto tractus episcopi, spiritualis pater seu metropolitani existeret. Hoc pranotato, venio nunc ad primum epistolae caput seu canonem. Petierat a Dionysio Basilides, qua hora die Paschae solvendum foret jejunium. Alii enim id ipso Paschae die ad matutinum Galli cantum; alii contra vespera proxime praecedenti faciendum contendebant. Ad hanc autem primam quaestionem Sanctus sic respondet: Misisti ad me, fidelissime et sapientissime fili mi, interrogans, qua hora die Paschae sit solvendum jejunium. Ais enim, aliquos fratres dicere, quod oportet hoc in galli cantu facere; alios vero, quod id sit faciendum vespere. Qui enim Romae sunt fratres, ut aiunt, Gallum expectant. De iis autem, qui hic sunt, dixisti, quod citius. Horam autem exactam et valde demensam quaeris imponere, quod primum est difficile et lubricum. Quod enim post Resurrectionis Domini tempus oportet festum laetitiamque inchoare, ad illud usque animis jejunio humilitatis, erit apud omnes similiter in confesso.

horum primo jejunium Paschale ante horam, qua Dominus resurrexit, non solvendum,

F

16 Per ea autem, quae scripsisti, probasti, (sane admodum divinarum Evangeliorum sensu percepto) quod nihil ab ipsis certo definitum de hora, qua resurrexit, apparet. Diverse enim Evangelistae ad monumentum venisse, scripserunt mutatis temporibus,

Sanctus statuit. Cum autem haec certa non sit ea Evangelistis,